

Fig 3 : Vue vers le sud-ouest du volume B5.

ce qui ressort également de la fouille : les murs de la crypte s'appuient clairement contre la fondation du chœur et utilisent la brique, contrairement à la fondation du chœur qui utilise de nombreux blocs équarris et taillés en remploi. Il est donc probable que la crypte funéraire ait été construite dans un second temps. Celle-ci, caractérisée par l'utilisation de la brique, s'appuie sur deux murs antérieurs en tuffeau et pierre de Gobertange : F28 et F78. Ces deux murs datent-ils d'une première phase de travaux appartenant au programme de Dewez ? À moins qu'ils ne soient antérieurs ? Ils semblent toutefois mieux s'intégrer dans le programme de Dewez que dans les hypothèses des volumes antérieurs.

C'est au sein de la crypte funéraire que le sarcophage en remploi a été trouvé. Il y a été déplacé au XVIIIe siècle dans un creusement situé sous le niveau de sol. Il s'agit d'un sarcophage que la typologie date des VIIe-VIIIe siècles. Celui-ci ne contient que 41 ossements en dépôt secondaire (principalement les os long). Un fragment a été utilisé pour obtenir une datation ¹⁴C. La fourchette retenue après calibration est 1020-1160 AD, ce qui est assez étonnant au vu de l'endotaphe gravé à l'intérieur du sarcophage, mentionnant l'abbé Albert et sa date de décès : 1199. On peut dès lors se demander si les 41 ossements appartiennent tous au même individu.

Conclusion

Bien que le niveau de conservation du site ne soit pas à la hauteur de ce que l'on aurait pu espérer, il s'agit tout de même d'un diagnostic largement positif. Les vestiges des structures conventuelles sont présents, même si, à l'emplacement de la zone de fouille, il s'agit principalement des fondations des bâtiments. De nombreuses questions restent ouvertes quant au plan et à l'évolution du site. Et surtout, la question d'une occupation antérieure, du Premier Moyen Âge, est à présent posée.

Bibliographie

TORDOIR J., *Heylissem. Histoire d'une abbaye de l'ordre de Prémontré*, 2012, s.l.

Het archeologisch onderzoek op de oude cleyne maert in de Vrijheid te Ronse (O.-VI.)

RUBEN PEDE, LOUISE SAVELS & ERIC DEVOS

In 2018 startte de heraanleg van het gebied rond de Kleine Markt te Ronse. Dit stadsdeel is het centrum van de Vrijheid, een historisch kwartier dat teruggaat op een middeleeuwse heerlijkheid onder kerkelijk bestuur. De aanwezigheid van de relieken van Sint-Hermes, patroonheilige van de geesteszieken, zorgde ervoor dat de Vrijheid vanaf de 10de eeuw uitgroeide tot een bedevaartoord met een stedelijke kern rond de Kleine Markt.

Het stadsbestuur wil de Vrijheid herwaarderen en opnieuw zichtbaar maken in het stadsbeeld. De heraanleg van het projectgebied heeft echter een aanzienlijke impact op het bodemarchief. Daarom worden de werken voorafgegaan door een archeologisch onderzoek, uitgevoerd door SOLVA. In een vorige bijdrage kwam het kader van dit project reeds uitgebreid aan bod (PEDE, 2018). In 2018 spitte het onderzoek zich voornamelijk toe op de noordelijke delen van het projectgebied: de Kleine Markt en de aanpalende pleinen

en straten, namelijk het Kaatsspelplein, de Sint-Martensstraat, de Begijnhofstraat en de Schipstraat. Deze bijdrage biedt een voorlopige stand van zaken van het uitgevoerde onderzoek in 2018. In 2019 komen de zuidelijke delen van het projectgebied aan bod, voornamelijk de zones rond de Passage, de voormalige Sint-Martinuskerk.

Kerkhof

Het gebied rond de Kleine Markt is op te delen in twee zones, van elkaar gescheiden door de kerkhofmuur. Deze is opgebouwd uit vooral recuperatiemateriaal (ijzerzandsteen en baksteen) en dateert vermoedelijk uit de 15de-16de eeuw. Onder de muur kwamen verschillende grachten (14de-15de eeuw) aan het licht, waarschijnlijk de voorlopers van de kerkhofmuur die het domein rond de Sint-Hermesbasiliek afbakenden. Het gebied ten zuidoosten van de kerkhofmuur,

Fig. 1: Luchtfoto van het noordelijk deel van de Vrijheid met de begrenzing van het projectgebied (rood) en de opgegraven structuren (geel) (© AGIV).

voor de ingang van de basiliek, maakt deel uit van de begraafplaats die zich verder onder het Albertpark uitstrekt. Ter hoogte van de toegangstrap tot de Sint-Hermesbasiliek zijn een aantal klokkenovens aangetroffen. De klokken werden ter plaatse gegoten en nadien wellicht in de toren van de Sint-Hermesbasiliek gehesen. Een precieze datering is voorlopig onduidelijk.

Kapittelhuis

Op het Kaatsspellein zijn de funderingen van het kapittelhuis blootgelegd, de plaats waar het kapittel, dat de Vrijheid bestuurde, oorspronkelijk resideerde. Het gebouw behoort tot het kloosterpand ten noorden van de Sint-Hermesbasiliek. Het kapittelhuis dateert van oorsprong uit de 12de eeuw, maar de aangetroffen muren maken deel uit van de 17de-eeuwse fase van het gebouw.

Middeleeuwse straten

Op het resterende deel van het Kaatsspellein, de Kleine Markt, de Sint-Martensstraat, de Schipstraat en de Begijnhofstraat is een complexe stratigrafie van straatniveaus, ophogingslagen en brandlagen uit de 15de tot de 18de eeuw aanwezig. De brandlagen bevatten enorme hoeveelheden verbrand bouw materiaal. Ze zijn in relatie te brengen met de verschillende stadsbranden die Ronse van de 15de tot de 18de eeuw teisterden. Waarschijnlijk nivelleerde men de verwoeste gebouwen uit de omgeving en spreidde men de verbrande resten uit over een grotere oppervlakte. Vanaf de 15de eeuw

legde men systematisch verharde straten en pleinen aan. Telkens een bepaald straatniveau in onbruik geraakte, hoogde men het niveau op en voorzag men een nieuwe straatverharding, voornamelijk bestaande uit ijzerzandstenen. Naast veel huishoudelijk afval bevinden zich tussen deze stenen tal van metalen 'verloren voorwerpen': munten, rekenpenningen, pelgrimsinsignes, allerhande kleine gebruiksvoorwerpen...

Bedevoertinsigne

Een specifiek 'verloren voorwerp', aangetroffen op een van de laatmiddeleeuwse straatniveaus, springt meteen in het oog. Het gaat om een metalen, vermoedelijk koperen hangertje waarop langs beide zijden figuren te herkennen zijn. De ene zijde toont de beeltenis van Sint-Cornelius en de andere zijde die van Sint-Hermes. Beiden zijn goed herkenbaar aan hun typische attributen. Sint-Cornelius is afgebeeld met zijn hoorn, drievoudige kruisstaf en pauselijke tiara. Sint-

Hermes is weergegeven als ruiter in volle wapenuitrusting met zijn wapenschild voorzien van een dubbelkoppige adelaar. Het voorwerp lijkt platgedrukt en kon mogelijk iets bevatten. Het is niet uit te sluiten dat het om een reliekhouderij gaat. De relieken van beide heiligen zijn bewaard in de Sint-Hermesbasiliek en werden er door bedevaarders sinds de middeleeuwen bezocht en vereerd. Waarschijnlijk is een van deze pelgrims zijn bedevaartsouvenir tussen de straatstenen kwijtgespeeld.

Het is de eerste keer dat een origineel laatmiddeleeuws bedevoertinsigne betreffende de cultus van Sint-Hermes ontdekt wordt. Het is bekend uit de archieven dat het kapittel dergelijke aandenkens bestelde, maar er is tot nu geen enkel origineel exemplaar uit die periode teruggevonden. De voorstelling van de heilige is bovendien een belangrijke aanvulling op de reeds gekende iconografie. Deze valt te dateren op een cruciaal moment in de evolutie van de beeldvorming van de heilige. Hermes werd tot ca. 1490 met een schild voorzien van een dubbelkoppige adelaar voorgesteld. Bij het ruiterbeeld van de heilige in de Sint-Hermesbasiliek, daterend uit 1507-1508, wordt dat schild als een apart element weergegeven. Het insigne plaatst zich zowel archeologisch als iconografisch vermoedelijk daar tussenin, ca. 1500. We zien quasi dezelfde voorstelling als in 1490, maar met het schild netjes afgescheiden naast de figuur. Het vroegste stadszegel van Ronse met de dubbelkoppige adelaar dateert eveneens uit het begin van de 16de eeuw. Het lijkt er dus op te wijzen dat het stadswapen van Ronse voortkomt uit het afsplitsen van dat ene element van de wapenrusting van Sint-Hermes.

Fig. 2: Het bedevaartinsigne met de afbeeldingen van Sint-Hermes (links) en Sint-Cornelius (rechts) (© Dirk Wollaert).

Oudere sporen

Onder de laatmiddeleeuwse straatniveaus kwamen verspreid over het projectgebied verschillende oudere sporen tevoorschijn. In de Begijnhofstraat was ter hoogte van en parallel met de Wijnstraat een omvangrijke gracht van minstens zes meter breed aanwezig. De bodem van de gracht lag op ongeveer 2,5 meter onder het huidige straatniveau. De exacte datering ervan is voorlopig onduidelijk. De gracht was zeker in de 15de-16de eeuw – waarschijnlijk zelfs vroeger – reeds opgevuld en uit het stadsbeeld verdwenen. Waarschijnlijk gaat het hier om de ‘Langhe greppe’, de westelijke grens van de Vrijheid. Op een kaart uit 1623 is de Wijnstraat immers als ‘Langhe greppe’ benoemd. Bovendien wordt de begrenzing van de Vrijheid in 1315 omschreven als bestaande uit ‘des hayes et de fosses’ (hagen en grachten).

Onder de straatniveaus in het noordwestelijk gedeelte van de Kleine Markt zijn meerdere muren in ijzerzandsteen aangetroffen. Ze zijn waarschijnlijk in verband te brengen met het begijnhof dat volgens de historische bronnen vanaf het einde van de 14de eeuw tot het einde van de 15de eeuw bestond. In de Begijnhofstraat zelf wijzen een aantal afvalkuilen erop dat ook dit gebied vermoedelijk deel uitmaakte van het domein van het begijnhof.

De oudste archeologische sporen in het projectgebied zijn verscheidene grachten en (ontginnings?)kuilen. Deze gaan terug tot de 13de-14de eeuw. Ze dateren voor de aanleg van

de straatniveaus en getuigen mogelijk van een andere indeling en functie van dit deel van de Vrijheid. Verder onderzoek is nodig om hier een beter zicht op te krijgen.

Conclusie

Het onderzoek dat tot nog toe in de Vrijheid gebeurde, lijkt erop te wijzen dat zich in de 15de-16de eeuw een grondige reorganisatie van de Vrijheid voltrok en dat dit stadsdeel grotendeels de indeling en het uitzicht kreeg zoals het gekend is van het postmiddeleeuwse kaartmateriaal. Daar de oudere sporen slechts fragmentarisch zijn aangesneden, is het voorlopig minder duidelijk hoe de voorgaande periodes te interpreteren zijn.

De meest opvallende vondst is zonder twijfel het Sint-Hermesinsigne. Door het verhaal achter het insigne is de link te leggen naar de Sint-Hermesbasiliek, de Sint-Hermescultus en de Vrijheid als bedevaartoord. Een gegeven dat tot de dag van vandaag voortleeft in de jaarlijkse Fiertelommegang, waarbij de eerste zondag na Pinksteren het schrijn met de Sint-Hermesreliken in een processie rondom de grenzen van Ronse wordt gedragen. De traditie wil dat iedereen die zich hierbinnen bevindt, zo bescherming tegen geestesziekten geniet.

Bibliografie

- DEVOS E., 2016, *De Sancto Hermete martyre. De iconografie van Sint-Hermes. Nieuwe inzichten, evoluties en invloeden tot ca. 1500*, Ronse.
- PEDE R., 2018, Archeologisch onderzoek in de Vrijheid te Ronse (O.-VI.), *Archaeologia Mediaevalis*, 41, p. 178-182.
- PEDE R., POULAIN M. & CHERRETTÉ B., 2017, *Ronse – De Vrijheid, herinrichting historische kern, fase II: herinrichting van Sint-Martensstraat, Cypriaan de Rorestraat, Schipstraat, Begijnhofstraat, Kleine Markt, Kaatsspellein, Priestersstraat en Koning Albertpark. Archeologienota – 2017C318 en 2017F9*, SOLVA Archeologie-Rapport 113, Erembodegem.

Fig. 3: Opgravingen op de Kleine Markt en het Kaatsspellein (© Dirk Wollaert).